

УДК 37.378

КОТЛЯРЕНКО Ольга Олександрівна,

студентка 4 курсу спеціальності дошкільна освіта
Черкаського національного університету імені Богдана
Хмельницького
e-mail: oliakotliarenko@mail.ru

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ ІНВАЛІДАМИ

***Анотація.** У статті розглянуто основні етапи соціально-педагогічної допомоги дітям-інвалідам. Автором детально проаналізовані: роль соціального педагога в роботі з дітьми з особливими потребами, зазначена в роботах відомих науковців, методи реабілітації дітей-інвалідів, такі як інтеграція, інклюзія та мейнстримінг, вказані поняття «інвалід» та «інвалідність». Наведені правила реабілітації дітей з обмеженими функціональними можливостями.*

***Ключові слова:** інвалід, інвалідність, інтеграція, інклюзія, мейнстримінг, соціально-педагогічна профілактика, соціально-психологічна реабілітація.*

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сьогодення є формування життєвої компетентності дітей з особливими потребами. На даному етапі розвитку системи освіти і суспільства в цілому значно посилюється увага до проблеми навчання, виховання та адаптації в соціумі дітей з вадами розвитку. Ці діти мають такі ж права та свободи, як і інші члени суспільства, а тому не повинні бути обділені увагою. В умовах навчання в загальноосвітніх навчальних закладах вчителі не мають знижувати рівень вимог до дітей з особливими потребами, проте держава має створювати відповідні умови для навчання дітей-інвалідів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам соціально-педагогічної роботи з дітьми-інвалідами, їх реабілітації присвячено праці А.Й. Капської, Л.І. Акатова, Л. Шипіциної, І. Мамайчук, В. Шульги, О.В. Безпалько, Л.К. Гончар, Р.І. Кравченко, І.В. Братусь, Т.Л. Лях, О.Г. Шевцова, Т.Г. Губаревої, О.Р. Ярської-Смирнової, Є.І. Холостової, Н.Ф. Дементьєвої, К. Девісона, Р. Мертона, Т. Парсонса й багатьох інших учених.

Мета статті – дослідити значення соціально-педагогічної роботи в розвитку та реабілітації дітей-інвалідів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема соціально-педагогічної допомоги для дітей з особливими потребами не є новою для нашої держави. Протягом декількох століть вчені вивчають особливості розвитку дітей з вадами, а також можливі підходи вирішення проблеми їх навчання, адаптації в умовах звичайних шкіл.

Велику роботу в цьому напрямку провела А.Й. Капська, яка розробила ряд принципів і закономірностей соціальної роботи з дітьми-інвалідами, в основу яких покладено процес реабілітації. В своїй роботі [1] А.Й. Капська визначила дві головні мети організації такої роботи: забезпечення соціального, економічного, інтелектуального і фізичного розвитку дитини, яка має відхилення за допомогою організації соціальної, матеріальної та медичної підтримки; попередження виникнення вторинних дефектів у дітей-інвалідів.

Результатом роботи з інвалідами є досягнення виконання ними соціальних функцій, властивих здоровим людям. Під ними розуміють трудову діяльність, навчання, самостійне пересування, обслуговування, уміння самостійно справлятися в побуті та ін.

Загальний процес соціально-педагогічної допомоги поділяється на чотири етапи:

– дослідницький: виявлення особливих і соціальних потреб інвалідів, збережених здібностей.

– планування системи соціально-педагогічних впливів.

– організації соціально-педагогічної допомоги.

– оцінки результатів діяльності.

Згідно цих етапів соціальний педагог досліджує проблеми в розвитку дитини, складає план допомоги, реалізовує процес реабілітації та визначає результативність даної системи допомоги дітям-інвалідам [1, с. 214].

В роботах Л.І. Акатова [2] та О.В. Безпалько [3] визначено, що «інвалід» – особа, яка має порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що обумовлено

захворюваннями, наслідками травм чи дефектами, які призводять до обмеження життєдіяльності і потребують соціального захисту.

«Інвалідність» розглядають як обмеження в можливостях, зумовлених фізичними, психічними, сенсорними, соціальними, культурними, законодавчими та іншими бар'єрами, які не дають змогу людині бути інтегрованою у суспільство і брати участь у житті сім'ї і держави на тих умовах, як і інші члени суспільства.

Взагалі, особистість дитини з обмеженими функціональними можливостями розвивається у відповідності із загальними закономірностями розвитку дитини, а дефект, стан чи хвороба визначають вторинні симптоми, що виникають опосередковано протягом аномального соціального розвитку. Хвороба, яка спричинює, насамперед, порушення у біологічній сфері людини, створює перешкоду для соціально-психічного розвитку.

Є багато класифікацій відхилень у здоров'ї та розвитку. Однією з найпоширеніших є британська тризіркова шкала обмежених можливостей: недуга – втрата чи аномалія психічних або фізіологічних функцій, елементів анатомічної структури, що утруднює певну діяльність; обмежена можливість – втрата здатності (унаслідок наявності дефекту) виконувати певну діяльність у межах того, що вважається нормою для людини; недієздатність – наслідок дефекту або обмежена можливість конкретної людини, що перешкоджає чи обмежує виконання нею певної нормативної ролі, виходячи з вікових, статевих або соціальних факторів [3, с. 121].

Види відхилень у здоров'ї: 1) фізичні: тимчасові або постійні відхилення у розвитку і (або) функціонуванні органу (органів) людини, хронічні соматичні захворювання, інфекційні захворювання; 2) психічні: тимчасові або постійні відхилення у психічному розвитку людини (порушення мови; пошкодження мозку; порушення розумового розвитку; затримка психічного розвитку; психопатії); 3) складні: поєднання фізичних і психічних відхилень (дитячий церебральний параліч тощо); 4) важкі: поєднання фізичних і психічних відхилень, за яких оволодіння освітою в обсязі державних стандартів неможливе (ідіотія, аутизм тощо) [4, с. 291–292].

Згідно того, наскільки серйозні порушення в розвитку має дитина та які в неї можливості в навчанні, соціальний педагог обирає відповідний метод реабілітації:

1. Мейнстрімінг (*mainstreaming* (англ.) – загальний потік) передбачає розширення соціальних контактів між дітьми з обмеженими можливостями здоров'я та їхніми однолітками. Здебільшого – це позаурочна форма спілкування: участь у спільних масових заходах, літніх таборих, клубих за інтересами тощо.

2. Інтеграція (*integration* (англ.) – цілий). На думку Л. Шипіциної, проблема інтеграції дітей з обмеженими можливостями здоров'я у суспільство зумовлена, з одного боку, наявністю у них відхилень у фізичному і психічному розвитку, з іншого – недосконалістю самої системи соціальних стосунків, яка в силу певної жорсткості вимог до своїх потенційних суб'єктів є недоступною для дітей з обмеженнями життєдіяльності.

3. Інклюзивне навчання (інклюзія – *inclusion* (англ.) – включення), передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом [5].

Слід зазначити, що основоположні засади інклюзивного навчання викладено в Саламанкській декларації [6], в рамках дій щодо освіти осіб з особливими потребами. У цьому міжнародному документі наголошується, що „основним принципом інклюзивного навчання є те, що всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це можливо, незважаючи на жодні труднощі чи відмінності між ними. Інклюзивні школи повинні визнавати і враховувати різні потреби своїх учнів шляхом приведення у відповідність методи та темп навчання, а також забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, організаційних заходи, стратегії викладання, використовуючи ресурси та партнерські зв'язки громадами, де вони проживають”.

В. Шульга зазначає, що, на відміну від звичайного педагога у навчальному закладі, в роботі соціального педагога першорядну роль відіграє не навчальна, а, передусім, виховна функція, функція соціальної допомоги й захисту. Соціальний педагог виконує також посередницьку функцію в установленні зв'язків і контактів сім'ї та спеціалістів – психологів, соціальних працівників, дефектологів, лікарів та інших. Для цього він налагоджує зв'язки з різними соціальними інститутами та установами, сприяючи тому, щоб окремі організації, спеціалісти, батьки визнавали право дитини з особливими потребами на повноцінну життєдіяльність, на рівність прав. Тому одним із найважливіших завдань роботи соціального педагога є ознайомлення учнів з особливими потребами та їхніх батьків з їхніми правами в доступній, досить активній, демонстративній формі [7, с. 20].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, метою соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами є створення таких умов для саморозвитку людини, в результаті яких виробляється активна життєва позиція. Соціальний педагог організовує допомогу дітям-інвалідам та їх сім'ям, проводить консультативну допомогу, а також сприяє реабілітації дитини з вадами розвитку. Особливою функцією соціального педагога є допомога дитині в адаптації до умов загальноосвітньої школи.

Список використаної літератури

1. Соціальна педагогіка : підручник / за редакцією професора А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.
2. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л.И. Акатов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник / О.В.Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
4. Богданова І.М. Соціальна педагогіка: навч. посіб. / І.М. Богданова – К.: Знання, 2008. — 343 с.
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / А.А. Колупаєва – К.: Саміт-Книга, 2009. – 272 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»)
6. Саламанкская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994. – К., 2000. – 21 с.
7. Шульга В. В. Соціальний педагог у загальноосвітньому навчальному закладі: [методичні рекомендації] / В.В. Шульга. – К. : Ніка-Центр, 2004. – 124 с.

References

1. *Social pedagogy: textbook.* (2006). In Kapska, A.Y. (Ed.). Kyiv: Center of educational literature (in Ukr.).
2. Akatov, L.I. (2003). *Social rehabilitation of children with disabilities. Psychological bases: A manual for students in higher education.* Moscow: Humanities Publishing Center Vlados (in Russ.).
3. Bezpalko, O.V. (2003). *Social pedagogy in the charts and tables: Manual.* Kiev: Center of educational literature (in Ukr.).
4. Bohanova, I.M. (2008). *Social pedagogy: training manual.* Kyiv: Knowledge (in Ukr.).
5. Kolyupaeva, A.A. (2009). *Inclusive Education: Reality and Prospects [monograph].* Kyiv: “Summit Book” (in Ukr.).
6. *Salamanca Declaration. Framework for Action on Education of persons with special needs, adopted by the World Conference on Education of persons with special needs: access and quality. Salamanca. Spain, 7-10 June 1994.* (2000). Kyiv (in Ukr.).
7. Shulga, V.V. (2004). *Social teacher in general education institutions [methodological guidelines].* Kyiv: Nika Center (in Ukr.).

KOTLIARENKO Olga,

Student 4 Year of a Specialty Preschool Education,
Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University
e-mail: oliakotliarenko@mail.ru

SOCIAL AND EDUCATIONAL WORK WITH DISABLED CHILDREN

Abstract. *Introduction. Presently many problems happens in the work of social pedagogue with disabled children. Recently paying more attention to the problem of learning and adaptation in society of children with disabilities.*

Purpose. The purpose of the article is to analyze in detail importance of social and educational work in the development and rehabilitation of disabled children.

Results. Principles of adaptation children with special needs are developed by social pedagogy. Social teacher chooses appropriate rehabilitation method child's.

Originality. The approaches of researchers to the problem of social work with disabled children are carefully studied and systematized.

Conclusion. Social pedagogue organizing assistance for children with disabilities and their families, conducts consultative assistance, and facilitates rehabilitation of a child with disabilities.

Keywords: *disability, integration, inclusion, rehabilitation.*

*Одержано редакцією 09.06.2016
Прийнято до публікації 13.06.2016*